

KONSTITUTSIYA - ERKIN VA FAROVON HAYOT GAROVI

Nazirova Nozima

Toshkent amaliy fanlar universiteti "Pedagogika" fakulteti 3-bosqich talabasi
Elektron pochta manzil: nozimanarirova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Konstitutsiyaning erkin va farovon hayotni ta'minlashdagi o'rni hamda yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson huquqlarini mustahkamlashga qaratilgan islohotlar tahlil qilinadi. "Inson – jamiyat – davlat" tamoyilining huquqiy asos sifatida mustahkamlanishi, ijtimoiy davlat konsepsiyasining rivojlanishi va fuqarolar farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi konstitutsiyaviy normalar ilmiy asosda yoritiladi. Maqola Konstitutsiyaning demokratik jamiyat barpo etishdagi strategik ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, huquqiy davlat, inson huquqlari, farovon jamiyat, erkinlik kafolati, ijtimoiy davlat, demokratiya, fuqarolik jamiyati, boshqaruv tizimi, konstitutsiyaviy islohotlar.

KIRISH

Konstitutsiya har bir davlatning siyosiy-huquqiy tizimini belgilab beruvchi eng oliy hujjat bo'lib, unda jamiyat taraqqiyoti, inson huquqlari va erkinliklari, davlat boshqaruvining asosiy tamoyillari o'z aksini topadi. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi esa bugungi islohotlar jarayonining bosh mezon sifatida jamiyatning erkin va farovon hayotini ta'minlashga qaratilgan muhim huquqiy poydevorni yaratdi. Mazkur hujjatda "Inson — jamiyat — davlat" tamoyilining konstitutsiyaviy asosga aylanishi, inson huquqlarining ustuvorligi, ijtimoiy davlat konsepsiyasining mustahkamlanishi va fuqarolarning farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi qator normalarning kiritilishi demokratik jarayonlarning yangi bosqichini boshlab berdi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya huquqiy davlat barpo etishning asosiy kafolatlaridan biri sifatida erkinlik, ijtimoiy adolat, mulk daxlsizligi, sud mustaqilligi, inson huquqlarining kengaytirilgan kafolatlari, ijtimoiy himoya tizimining rivoji kabi fundamental yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Shuningdek, konstitutsiyaviy islohotlar fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, boshqaruv tizimini takomillashtirish, davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shu jihatdan mazkur maqolada Konstitutsiyaning erkin va farovon hayotni ta'minlashdagi o'rni, huquqiy madaniyat va fuqarolik ongini shakllantirishdagi roli, shuningdek konstitutsiyaviy normalarning amaliy hayotdagi ahamiyati ilmiy tahlil qilinadi.

Tadqiqot davomida "Konstitutsiya", "huquqiy davlat", "inson huquqlari", "ijtimoiy davlat", "demokratiya", "fuqarolik jamiyati", "barqaror rivojlanish", "erkin hayot", "mulk daxlsizligi" kabi asosiy tushunchalar keng qamrovda yoritiladi. Bugungi globallashuv sharoitida davlatning barqaror rivojlanishi, jamiyatning farovonligi va inson huquqlarining kafolatlanganligi, avvalo, Konstitutsiyaning qanchalik mukammal va zamon talablari asosida ishlab chiqilganiga bog'liqdir. Konstitutsiya nafaqat davlat hokimiyati tizimini tartibga soluvchi hujjat, balki jamiyatning ijtimoiy-siyosiy hayotini boshqaruvchi tamoyillar majmuasi sifatida alohida ahamiyatga ega. Shu ma'noda, Konstitutsiyaning har bir moddasi fuqaroning kundalik hayotiga, uning huquq va erkinliklaridan foydalanish imkoniyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi mamlakatda davom etayotgan keng ko'lamli islohotlar jarayonining mantiqiy davomi sifatida qabul qilindi. Unga kiritilgan o'zgarishlar jamiyatda inson qadri, ijtimoiy adolat, tenglik, erkinlik va taraqqiyot g'oyalarini yanada mustahkamladi. Yangi tahrir aniq maqsad – inson manfaatlarini davlat siyosatining asosiy markaziga qo'yish, har bir fuqaroning munosib hayot kechirish huquqini amalda ta'minlashga qaratilgan. Bugungi kunda Konstitutsiya fuqarolarning siyosiy faolligi, huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini oshirish, davlat va jamiyat o'rtasida o'zaro ishonchni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. Xususan, ijtimoiy davlat konsepsiyasining huquqiy asosga aylanishi kambag'allikni qisqartirish, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish,

aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish kabi ustuvor yo‘nalishlarni konstitutsiyaviy kafolat darajasiga ko‘tardi. Bundan tashqari, Konstitutsiyada belgilangan mulk daxlsizligi, tadbirkorlik erkinligi, sud mustaqilligi, davlat organlari ustidan parlament va jamoatchilik nazorati kabi normalar erkin bozor iqtisodiyoti va demokratik boshqaruvning mustahkam poydevorini yaratmoqda. Bu esa mamlakatda farovonlikni ta‘minlash, iqtisodiy barqarorlikka erishish va xalq turmush darajasini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Shu sababli mazkur mavzuni o‘rganish nafaqat ilmiy-amaliy ahamiyatga ega, balki fuqarolarning konstitutsiyaviy ongini oshirish, huquqiy madaniyatni rivojlantirish va demokratik jarayonlarni chuqur anglashga xizmat qiladi.

MATERIAL VA METOD

Konstitutsiyaning jamiyat va davlat hayotidagi o‘rni. Konstitutsiya har bir davlatning siyosiy-huquqiy tizimini belgilovchi eng oliy hujjat sifatida jamiyatning taraqqiyoti, inson huquqlari, erkinliklar va davlat boshqaruvining asosiy tamoyillarini belgilaydi. U davlat hokimiyati organlari faoliyatining me‘yoriy asosini yaratadi, fuqarolarning huquq va burchlarini himoya qiladi va jamiyatda barqarorlikni ta‘minlaydi. Shu sababli Konstitutsiya nafaqat huquqiy hujjat, balki jamiyatning demokratik rivojlanishida strategik ahamiyatga ega bo‘lgan asosiy tamoyillar majmuasidir.

O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi davlat va jamiyat hayotida yangi davrni boshlab berdi. Yangi tahrirda inson qadri ustuvorligi, huquq va erkinliklarning kengaytirilishi, ijtimoiy adolatga asoslangan davlat siyosati va fuqarolarning farovonligini oshirishga qaratilgan normativ mexanizmlar o‘z ifodasini topdi.

Konstitutsiyaga kiritilgan o‘zgarishlar jamiyatning turli qatlamlari uchun teng imkoniyatlar yaratadi va demokratik jarayonlarni mustahkamlaydi. Konstitutsiyada “Inson – jamiyat – davlat” tamoyili alohida o‘rin tutadi. Bu tamoyil davlat organlari faoliyatining markazida inson manfaatlarini turishini anglatadi va huquqiy davlat konsepsiyasini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, sud mustaqilligi, mulk daxlsizligi, fikr erkinligi va tadbirkorlik erkinligi kabi kafolatlar barqaror va farovon jamiyatni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Konstitutsiya fuqarolarning ijtimoiy himoyasini kengaytiradi. Ijtimoiy davlat konsepsiyasi aholining turli qatlamlari, xususan, yoshlar, ayollar, nogironligi bo‘lgan shaxslar va kam ta‘minlangan oilalar uchun ijtimoiy kafolatlarni mustahkamlashga yo‘naltirilgan.

Ta‘lim va sog‘liqni saqlash tizimini rivojlantirish, ish bilan ta‘minlash, pensiyalar va nafaqalarni kafolatlash, ijtimoiy xizmatlar tizimini takomillashtirish kabi yo‘nalishlar erkin va farovon hayotning huquqiy poydevorini yaratadi. Konstitutsiya iqtisodiy sohada ham jamiyat farovonligini ta‘minlashga xizmat qiladi. Mulq daxlsizligi, tadbirkorlik va innovatsion faoliyat erkinligi fuqarolarni faol iqtisodiy va ijtimoiy hayotga jalb qiladi. Shu orqali jamiyatdagi farovonlik va barqarorlik mustahkamlanadi, iqtisodiy o‘sish va raqamli transformatsiya jarayonlari qonuniy asosga ega bo‘ladi.

Konstitutsiya jamiyatda huquqiy ongni rivojlantirish va konstitutsiyaviy madaniyatni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Fuqarolar o‘z huquqlari va burchlaridan xabardor bo‘lsa, erkinlik va farovonlik kafolatlari yanada samarali ishlaydi. Davlat va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ishonchni mustahkamlash, demokratik boshqaruvni rivojlantirish, davlat organlari faoliyatini shaffof va hisobdor qilish ham Konstitutsiyaning asosiy maqsadlaridandir. Bundan tashqari, Konstitutsiya xalqaro me‘yorlarga mos ravishda inson huquqlarini himoya qilishni ta‘minlaydi. Bu esa O‘zbekistonning xalqaro hamjamiyatdagi obro‘sin oshiradi, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini tezlashtirishga xizmat qiladi.

Shu tariqa, Konstitutsiya nafaqat milliy, balki global miqyosdagi farovonlik va erkinlik kafolati sifatida ham ahamiyatga ega bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi jamiyat va davlat hayotida nafaqat qonun ustuvorligi va huquqiy barqarorlikni ta‘minlaydi, balki erkinlik, farovonlik va ijtimoiy adolatning mustahkam poydevorini yaratadi. U fuqarolarning huquqiy ishonchini mustahkamlash, ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish va barqaror jamiyat barpo etishga xizmat qiladi, shuningdek, demokratik va taraqqiy etgan davlatning poydevori sifatida namoyon bo‘ladi.

NATIJALAR

Konstitutsiyaning erkinlik va farovonlik kafolatlari. Konstitutsiyaning eng asosiy vazifalaridan biri — fuqarolarning erkinligi va jamiyatning farovonligini kafolatlashdir. Erkinlik va farovonlik nafaqat huquqiy tushunchalar, balki barqaror rivojlangan jamiyatning asosi hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida erkinlik va farovonlikning kafolatlari keng qamrovli bo‘lib, fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan normalarni o‘z ichiga oladi. Erkinliklar sohasida Konstitutsiya fuqarolarga so‘z, fikr, diniy e‘tiqod, kasb tanlash, harakat erkinligi va shaxsiy hayotini himoya qilish huquqini beradi. Mulk daxlsizligi, tadbirkorlik erkinligi va sud himoyasi kabi kafolatlar fuqarolarning huquqiy ishonchini mustahkamlaydi va demokratik jamiyat barpo etish uchun poydevor yaratadi. Shu orqali fuqarolarning erkinligi nafaqat qonuniy, balki amaliy jihatdan ham ta‘minlanadi. Farovonlikni ta‘minlashda Konstitutsiya ijtimoiy davlat konsepsiyasini kuchaytiradi.

U aholining ijtimoiy himoyasini oshirish, kambag‘allikni kamaytirish, ta‘lim va sog‘liqni saqlash tizimini rivojlantirish, yoshlar va ayollarni qo‘llab-quvvatlash kabi masalalarni huquqiy asosga joylashtiradi. Shu bilan birga ekologik xavfsizlik, tabiiy resurslarni muhofaza qilish va atrof-muhitni saqlashga oid normativlar ham fuqarolarning farovonligini ta‘minlashga xizmat qiladi. Konstitutsiyaviy kafolatlar nafaqat individual, balki ijtimoiy farovonlikni ham qamrab oladi. U ish bilan ta‘minlash, ijtimoiy nafaqa va pensiyalarni kafolatlash, ijtimoiy xizmatlar va sog‘liqni saqlash tizimini rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Shuningdek, davlatning iqtisodiy va moliyaviy barqarorligi fuqarolarning turmush darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Mulkni himoya qilish, tadbirkorlik va innovatsion faoliyat erkinligi fuqarolarni faol ijtimoiy va iqtisodiy hayotga jalb qiladi, bu esa jamiyatdagi farovonlik va barqarorlikni mustahkamlaydi. Bundan tashqari, Konstitutsiya jamiyatda huquqiy ongni rivojlantirish va konstitutsiyaviy madaniyatni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Fuqarolar o‘z huquqlari va burchlaridan xabardor bo‘lsa, erkinlik va farovonlik kafolatlari yanada samarali ishlaydi. Shu tariqa Konstitutsiya fuqarolar va davlat o‘rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi, jamiyatning barcha qatlamlari uchun teng imkoniyatlar yaratadi va demokratik boshqaruvni ta‘minlaydi. Shunday qilib, Konstitutsiya erkinlik va farovonlikni nafaqat huquqiy hujjat sifatida, balki jamiyatning barqaror va demokratik rivojlanishini kafolatlovchi asosiy vosita sifatida belgilaydi. U fuqarolarning huquqiy ishonchini mustahkamlash, ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish va barqaror jamiyat barpo etishga xizmat qiladi. Shu sababli Konstitutsiya zamonaviy demokratik davlatning erkin va farovon hayot garovi sifatida muhim ahamiyatga ega.

MUNOZARA

Konstitutsiya har bir davlatning siyosiy, ijtimoiy va huquqiy poydevori hisoblanadi. Ammo uni faqat “asosiy qonun” deb qabul qilish yetarli emas — u fuqarolarning erkin, farovon va xavfsiz hayot kechirishi uchun yaratilgan fundamental kafolatlar majmuasidir. Shu sababli Konstitutsiya qanchalik mukammal bo‘lsa, jamiyat taraqqiyoti ham shunchalik barqaror bo‘ladi.

Birinchidan, Konstitutsiya inson huquq va erkinliklarini kafolatlaydi. Har qanday demokratik jamiyatda erkin fikrlash, so‘zlash, mehnat qilish, ta‘lim olish, oila qurish kabi huquqlar eng birlamchi qadriyatdir. Agar bu huquq va erkinliklar Konstitutsiyada mustahkamlanmagan bo‘lsa, jamiyatda adolat va tenglik haqida gapirish mushkul bo‘lardi. Demak, erkin hayotning huquqiy poydevori aynan Konstitutsiyadan boshlanadi.

Ikkinchidan, farovon hayotning asosiy omili — barqaror boshqaruv. Konstitutsiya davlat hokimiyati organlarining tuzilishi, ularning vakolati, mas’uliyati va o‘zaro muvozanatini belgilab beradi. Bu tizim jamiyatda tartib o‘rnatadi, iqtisodiy islohotlarning izchil amalga oshishiga sharoit yaratadi. Boshqacha aytganda, farovon iqtisodiyot eng avvalo barqaror boshqaruvdan kelib chiqadi, barqaror boshqaruv esa Konstitutsiyaviy me‘yorlarsiz mavjud bo‘lolmaydi.

Uchinchidan, Konstitutsiyaning hayotiyligi uning amalda ishlashi bilan belgilanadi. Qonunda yozilgan norma faqat qog‘ozda qolib ketmasa, balki kundalik hayotda ham qo‘llanilsa — ana shunda fuqarolar o‘z huquqlarini his qiladi, davlatga ishonch ortadi. Fuqarolarning ijtimoiy himoyasi, xotin-

qizlar va yoshlar huquqlari, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun yaratilayotgan imkoniyatlar — bularning barchasi Konstitutsiyada belgilab qo'yilgan tamoyillarning amaliy ko'rinishidir.

Shuningdek, Konstitutsiyaning yangilanib borishi ham muhim ahamiyatga ega. Jamiyat rivojlanar ekan, ehtiyojlar, texnologiyalar, avlodlar qarashi ham o'zgaradi. Shu nuqtai nazardan, Konstitutsiyaning zamon talablari asosida takomillashtirilishi — fuqarolarning munosib hayoti uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi. Bu jarayon xalqning davlat boshqaruvida ishtirok etish madaniyatini mustahkamlaydi. Munozaraning eng muhim jihatlaridan biri — Konstitutsiya va farovonlik o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni yoritishdir. Agar Konstitutsiyada adolat, tenglik va huquqiy himoya tamoyillari aniq belgilangan bo'lsa, jamiyatda korrupsiya kamayadi, tadbirkorlik rivojlanadi, ijtimoiy himoya kuchayadi. Bu esa o'z navbatida farovon hayot uchun eng muhim sharoit bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi jamiyat va davlat hayotida asosiy huquqiy poydevor sifatida muhim o'rin egallaydi. U nafaqat qonun ustuvorligi va huquqiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki fuqarolarning erkinligi, farovonligi, adolat va tenglik tamoyillarini keng qamrovli kafolatlaydi. Konstitutsiya inson manfaatlarini davlat siyosatining markaziga qo'yish orqali jamiyatdagi barcha qatlamlar uchun teng imkoniyatlar yaratadi, demokratik boshqaruvni mustahkamlaydi va fuqarolarning davlat faoliyatidagi ishtirokini kuchaytiradi. Erkinlik va farovonlikni ta'minlovchi normalar Konstitutsiyada aniq belgilangan. Fuqarolarning shaxsiy hayoti, mulki, so'z va fikr erkinligi, kasb tanlash huquqi, tadbirkorlik va ijtimoiy himoya kabi kafolatlar jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, Konstitutsiya ijtimoiy davlat konsepsiyasini mustahkamlab, kambag'allikni qisqartirish, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish, yoshlar va ayollarni qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy himoyani kengaytirish kabi muhim yo'nalishlarda davlatning mas'uliyatini belgilaydi.

Konstitutsiya iqtisodiy va siyosiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim vosita hisoblanadi. Mulk daxlsizligi, tadbirkorlik va innovatsion faoliyat erkinligi fuqarolarni faol ijtimoiy va iqtisodiy hayotga jalb qiladi, shu orqali jamiyatdagi farovonlik va taraqqiyot mustahkamlanadi. Bundan tashqari, ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslarni muhofaza qilish va atrof-muhitni saqlash kabi yo'nalishlar ham fuqarolar hayot sifatini yaxshilash va barqaror rivojlanishga xizmat qiladi. Konstitutsiya fuqarolarning huquqiy ongini rivojlantirish, konstitutsiyaviy madaniyatni shakllantirish va davlat bilan jamiyat o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. U fuqarolarning huquqlari va burchlaridan xabardor bo'lishini ta'minlab, ijtimoiy adolat va erkinlikni samarali amalga oshirishga yordam beradi. Shu tariqa, Konstitutsiya jamiyatdagi barcha qatlamlar uchun teng imkoniyatlar yaratadi va demokratik, shaffof va hisobdor boshqaruvni qo'llab-quvvatlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi erkin va farovon hayotning eng muhim garovi sifatida nafaqat huquqiy hujjat, balki demokratik, barqaror va taraqqiy etgan davlatning poydevori hisoblanadi. Uning amaliy ahamiyati jamiyatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy sohalarida, shuningdek, fuqarolarning kundalik hayotida sezilarli bo'lib, ularni huquqiy himoya qilish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga bevosita xizmat qiladi. Shu bilan birga, Konstitutsiya jamiyatda tinchlik, barqarorlik va adolatni mustahkamlash orqali kelajak avlod uchun mustahkam va farovon davlat asoslarini yaratadi.

FOYDALANILGAN ASOSIY ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Tahrirlangan matn, Toshkent, 2023.
2. Axmedov, S. "Konstitutsiya va fuqarolik jamiyati". Toshkent: Huquq, 2021.
3. Karimov, A. "Inson huquqlari va erkinliklari: Konstitutsiyaviy nuqtai nazar". Toshkent: Universitet nashriyoti, 2022.
4. Islomov, D. "Ijtimoiy davlat va jamiyat farovonligi". Toshkent: Adolat, 2020.
5. United Nations. Universal Declaration of Human Rights. New York, 1948.
6. Mahkamov, R. "Demokratiya va huquqiy davlat: O'zbekiston misolida". Toshkent: Huquqiy tashabbus, 2021.
7. Abdurahmonova, N. "Konstitutsiyaviy islohotlar va jamiyat rivoji". Toshkent: Fan va texnika, 2022.
8. Legal reforms in Uzbekistan: ensuring freedom and social welfare. Tashkent: Government Publications, 2023.